

Zapisnik

32. odborove skupščine slovenske Matice

10. aprila 1875. leta.

Gospod prvosednikov namestnik Peter Kozler prične sejo, ko so se bili sošli gg. odborniki: Dr. Jan. Bleiweis, J. Marn, M. Močnik, M. Pleteršnik, dr. J. Poklukar, A. Praprotnik, Fr. Souvan, dr. J. Strbenec, L. Svetec, J. Šolar, J. Tušek, J. Vavrù, J. Vilhar, dr. J. Zupanec in Fr. Žakelj.

1. Potrdi se zapisnik 31. odborove skupščine in zapisnik privatnega dogovora Ljubljanskih odbornikov 6. februarja 1875. leta.

2. Gosp. dr. Jan. Bleiweis se oglasi ter izroči odboru sledeče pismo: „Slavni Matični odbor! Počastujem se društvu Matice slovenske izročiti obraz nepozabljivega našega prvosednika dr. Coste, ki ga je po naročilu zdolej podpisanih častiteljev njegovih slikal naš velecejenjeni umetnik Ivan Frankè. Naj ostane podoba dr. Costova na strani dr. Tomanà na vedne čase v hiši Matični v spomin neizmerne spoštovanja in iskrene hvaležnosti do prezgodaj narodu slovenskemu umrlega domoljuba!

V Ljubljani 10. sušca 1875.

Dr. Jan. Bleiweis, grof Jožef Barbo, Ivan Vilhar, prof. Janez Vavrù, dr. Jožef Poklukar, Jan. Murnik, Fr. Ks. Souvan, Fr. Ks. Souvan mlajši, Ferdinand Souvan, dr. Jernej Zupanec, dr. Vončina, prof. Jožef Marn, J. Šolar, Anton Perme, Valentin Krisper, France Kadilnik, kononik Zupan, kanonik Kramar, Luka Jeran, Karl Kljun, kanonik Urh, Franjo Ravnika, Karol Žagar, Anton Klein, Pavel Skale!

Potem pa reče: Takrat, ko sem bil sprožil misel, naj se izdela slika Costova, to je bilo prve dni aprila meseca 1874. leta, bil bi na vse drugo poprej mislil, nego na smrt njegovo. Storil sem bil to zavolj tega, da bila bi mu poklonjena slika vsaj v nekoliko zadostilo zoper takratne hudobne napade celó iz domačega tabora. Naj povem še, da mi je svak njegov g. Schollmayr iz izvirnega Costovega dnevnika izročil njegovo sebi leta 1849 si postavljeno poslovico ter mi željo razodel, naj se primerno prilepi sliki. Prislovica glasi se tako:

Der Wahrheit soll mein Leben,
Dem Recht, geweiht sein; —
Mein Herz sei Gott ergeben,
Die Ehre bleibe mein!

Laibach 1849.

E. H. Costa.

Gosp. predsednik predlaga, naj se tem gospodom pismeno izreče zahvala za krasni dar, kar se tudi soglasno sprejme.

Tajnik bere potem pismo hrvatske „Matice“, v katerem ona obžaluje smrt dr. Coste. To pismo se glasi od besede do besede tako-le: „Slavnomu odboru „Matice slovenske“ v Ljubljani! Upravljaški odbor „Matice hrvatske“ žali neizrecivi gubitak Matice slovenske i suplemenoga naroda slovenskoga, što tako rano izgubi plemenitoga radnika i glavu svoga dra. E. Kostu. Tu novu ranu naroda slovenskoga najnježnije osiećamo mi Hrvati, prva braća Vaša; a „Matica hrvatska“, najsirodinija po radu i težnjah svojoj družici slovenskoj vruće želi što više takovih odličnih članova i radnika, a s Vami zajedno oplakuje slavna Vam predsjednika. Izvršujući nalog upravljašćega odbora čast nam je podpisati se najpokorniji

U Zagrebu 3. veljače 1875.

Ivan Kukuljević,
predsjednik.Tade Smičiklas,
tajnik.

nazadnje postavil „Avrelijan“ Perzijski dijadem na glavo, in je sin necega sužnja Dijoklecijan ves svoj nikodemski dvor oblekel v Perzijsko opravo, odzvonilo je meščanski svobodi in barbari zavzemali so gospodstvo. Temu enak primer najdemo v srednjem veku. Fevdalno plemstvo srednjega veka svetilo se je biserov in demantov in celó dvorniki na manjih dvorih so nosili se enako tedanjim kraljem in vojvodom, a sužnje ljudstvo oblačilo se je s krpami in cunjami, kakor puščavniki. Kdo plača dandanes za eno samo oblačilo več tisuč goldinarjev? O čem loči se sedanje plemstvo od drugih omikanih ljudi, da celó od svojih viših služabnikov? Z omiko in znanjem naj se ločijo, ne z obleko. In vladarji popuščati morajo vojaško opravo in oblačiti se mestjansko. Znana je v tem obziru enolična suknja meščanskega kralja Ljudevita Filipa in njegov še priprosteji dežnik, katerega mu ni zavidal najrevnejši prebivalec kacega Pariškega predmestja. Naše stoletje je demokratično. Z majhno verižico na suknji loči se vitez visocega reda od navadnega komptoirista, in majhen košček briljanta, lesketajoč se v prstanu na roki milijonarija, je ves razloček, ki ga loči od človeka male mesečne plače, — krojaški račun obeh je zeló majhen, in le malo je eden večji od drugega. In še celó gospé, te aristokratke per excellence morajo, rade ali nerade, slediti zgled kraljic, ki se, kakor Viktorija, nosijo enako najmanjši mestjanki Windsorski; nimajo več drugih kazni, kakor odpust iz službe, ako se prikaže služabnica na ulicah v svileni obleki istega kroja, katerega si je gospodarica njena ravno včeraj naročila pri prvem ženskem krojaču v mestu.

Moglo bi se še govoriti o kulturno-zgodovinskem pomenu mode marsikaj. Vredno bi bilo reči katero o raznih uniformah, o strogi policiji nekaterih držav, kar se tiče nošnje, kar je dokaz, da država vidi pogin za-se, ko se boji širjenja stanovite mode, ki širi tudi stanovite ideje; govoriti bi se moglo tudi o idejalnem kroju, a deloma takega še nikjer ni, deloma to ne spada sem. Rekli smo do sedaj, da je dandanes moda ženska, in malo tudi moška, zeló enolična in da je svit in bogastvo mode bolj smeja vredno, ko začudenja. A vojsko pričeti proti modi bilo bi ravno tako, kakor bi hotel izgubiti kdo omiko in oliko, ter poslati z Rousseau-om človeka v puščavo med sorodni mu rod opic.

Naj še nekoliko spregovorimo o narodnem kroju! Naprej povem, da ne verujem v mogočnost tacega kroja. Zdaj, ko je vedno manja razlika med raznimi krojevi, moglo bi se govoriti o narodni noši le še pri Turcih, Kinezih in Japanezih, pa da bi se razvil narodni salonski kroj, misli naj on, ki ne vé ničesar o politični in zgodovinski menjavi. Ob času državnih prekucij izmišljujejo se vsakoršna znamenja na kroju, da se spoznavajo oni, ki se skladajo v mislih, in zastopniki novih idej hoteč razširjati svoje mnenje rabijo zunanje znake, po katerih se ločijo od drugih mračnjakov — to je bilo vedno in bo vedno, kedar se predrugačuje državna vredba — pa če so te razlike v nošnji narodne ali izposojene, to ni velicega pomena. A samo po sebi je jasno, da se zavržejo ti razločki, kedar se učvrste nove naredbe in odločno zmagajo prevratne ideje. S tem pa ne rečemo, da se manjši znaki ne bi mogli obdržati, ker salonska moda ni stroga uniforma, a velike pomenljivosti nikdar ne bodo. Glavno je vedno, da je obleka okusna, primerna, npravna. Glavno pravilo za modo pa je vedno: priprostost, elegancija in okus.

3. O vprašanji, kdaj naj bo občni zbor, se sklene po kratkem razgovorjanji, da bo na vsak način maja meseca po deželnem zboru; dan pa naj določi predsednik, ter o pravem času svoj sklep razglasi. Občnemu zboru bo med drugim tudi naloga, da vsled Matičnih pravil voli deset odbornikov, in sicer: 8 odbornikov namesto onih 1870. leta voljenih, ki so a) izmed Ljubljanskih: dr. J. Bleiweis, J. Tušek, J. Vavrů; b) izmed vnanjih: grof Jožef Barbo, J. Gorup, Fr. Kandernal, Luka Svetec, dr. J. Ulaga; — 2 odbornika namesto umrlih Ljubljanskih: dr. E. H. Costa in dr. L. Vončina. (Kon. prih.)

Politične stvari.

Političen razgled.

Besedovanje o pravdi Ofenheimovi še ni pri kraju. Razni listi še mnogo pišejo „pro“ in „contra“. Posebno smešno in strastno ob enem se obnaša „Deutsche Zeitung“, katera se dela, kakor bi hotela celo pravdo ovreči. Imenuje se sama organ „poštenjakov“, in se trka na prsi, kakor farizejec v evangeliji, češ, „hvala Bogu, da nisem tak, kakor oni-le colnar!“ Al te lamentacije so jako jalove. Patroni od „Deutsche Zeitung“ sicer pravice in poštenosti ne poznajo, kedar gre zoper Slované, in prav oni so najhujši nasprotniki enakopravnosti vseh narodov; oni so tako pošteni, da od same poštenosti že več ne vedó, da živijo v Avstriji, vsi zamaknjeni v cesarstvo Bismarkovo. Naj tedaj malo natančneje pogledamo, kamo merijo oni kolovodje. Banhans je odločen protivnik Slovanov, zato ga spremljajo simpatije strastnih prusomanov, med katerimi potroni od „Deutsche Zeitung“ zvonec nosijo. Vsa Banhansova slava se koncentrira v tem, da je Slované in še posebno nas Slovence na steno pritiskal, kjer je le mogel (glej preganjanje domačih uradnikov in razpust Kranjske trgovinske zbornice!); zato vživa še sedaj zaupanje vseh naših protivnikov; od tod pa se pričinja tudi sovraštvo „Deutsche Zeitung“ do Ofenheima, kateri je Banhansu hud udarec prizadel. Že so nekatere trgovinske zbornice in nekatere nemško-pemske občine Banhansu svoje zaupanje izrekle. Vse te zaupnice je treba tedaj iz ravno tistega stališča soditi. Nihče nas menda Ofenheima ne zagovarja, veseli nas pa, da je odkril početje Banhansovo, Giskrovo in družih tacih mož, in celo ministerstvo potresel. Da Ofenheim ni fanatičen slovanožerec, pokazal je s tem, da ni hotel po vabilu Banhansovem k glasovitemu Chabrus-u pristopiti, in za to ga je fanatična teutomanska klika sovražila in ga še sedaj preganja pod krinko „poštenosti“.

Političen položaj se takraj Litave ni dosti spremenil; da pa je sedanja sistema nemogoča postala, o tem so vsa mnenja edina; al kaj na mesto sedanjega pride, ne more se še reči; reče pa se lahko to, da sprememb v sedanji politiki ne bodo pouzročile notranje razmere, ampak obče-evropski položaj: boj med Rimom in Berolinom bo menda odločiven; ako zmaga Rim in Francoska, triumfiral bode pri nas konservativna stranka; ako zmaga Pruska, pomeni to „finis Austriae“, — odtrgali jej bodo Prusi nemško polovico s Slovenci in Čehi vred, — in po Dunajskih ulicah bo začela trava rasti. Veliki dogodjaji niso daleč od nas; tolaži nas pa misel, da Avstrija ne bo stala na strani Prusije; to nam kažejo blede obrazi naših prusomanov, ki nam iz „Deutsche Zeitung“ in raznih „Tagblattov“ nasproti zijajo, kakor morski volkovi, ki jih je voda na breg vrgla, ki se jim pri odtoku vedno bolj

odmikuje. V odločilnih krogih so namreč spoznali, da nemški študentje niso tako strašni, kakor so se kazali leta 1848, in da dobre Avstrijske kmečke pesti veliko več odležejo, kakor je to nekaterim purgarjem ljubo. Že celó „N. fr. Presse“ je priznala: „die Bauernschaft ist durch das Wahlgesetz notorisch verkürzt“, zato sedanja volitveni red, v katerem šteje en purgar za tri kmete, se ne bo mogel dolgo več držati. To bode začetek sprememb, katerih na drobno prerokovati nikakor ne moremo; le neka slutnja nam pravi, da mora v kratkem času drugače postati.

Na Ogerskem imajo novo ministerstvo, ki nima nobene prave barve. Obojni magjarski stranki pa ste se razpršili in združili v eno samo „liberalno“ stranko. Zares čudno, da se cela zbornica edinega Sennyeya in njegovih 20 pristašev tako boji, da se morate dve stranki v eno zlit, da se reši „liberalizem“. — Nek čuden duh je zavladal med nami, ki gore podira in gradove ruši, liberalci se pa po vsi Evropi križajo po čelu, ker z grozo vidijo, da se bliža čas, ko bode njihov čas potekel, ker si Evropa brezverstva vsiliti ne dá, najmanj pa Prusom na ljubo. Tako nenadno in hitro se pripravlja sprememba po vsej Evropi, da se sme po pravici s pesnikom reči: „die Todten reiten schnell.“ Pazite! Don Karlos kot zmagovalec pomeni novo dobo Evropske zgodovine, — dobo, v kateri se bo začela pravica zopet pri Bogu iskati, in ne pri raznih parlamentih. Moralična in fizična zmaga podajali ste si še vedno roke: Nemška moralična moč očitvidno pojema, in fizična Prusom tudi gorá predstavljala ne bo. Sapienti sat!

Slovstvene stvari.

Mrvice slovniške in slovarske.

(Dalje.)

8.

Kdor kaj več pisari, dobro vé, kako smo Slovenci v partikulah siromašni, in kako so dostikrat okorne te, kar jih imamo. Na pr. za auct imamo samo tudi, in so wohl, alš auct izražujemo precej nespretno, na pr. tako Peter kakor tudi Pavel, ali pa, kakor Peter, tako tudi Pavel.

Tu nam je na ponudo veznik i, katerega bi tudi sploh za und smeli rabiti namesto omuljenega in.

Po zgledu staroslovenščine in drugih zdanjih slovanskih jezikov veljá i za auct, na pr.: Tudi mi smo ljudje = i mi smo ljudje; i — i pomeni somohl alš auct, i Peter i Pavel. Tudi veznika to bi se smeli poprijeti. Rabi se včas v nastopnem stavku, kjer Nemec rad začinja s so, na pr.: Ako je vse res, kar praviš, to smo pravdo že izgubili. To — to pomeni včasih nemški theils — theils, na pr.: Na mizi so ležali listi to francoski to poljski.

9.

V slovanskih jezikih veljá to pravilo, da mora predlog (praeposit.) neposredstveno za sabo imeti tisto besedo, katerej določuje padež. En izvod iz tega je bil že večkrat v „Novicah“ omenjen, ta namreč, da je napačno predlog na predlog naslanjati, kakor je na pr. v stavku: „Svetijo se vinski hrami, na pol skriti za z grozdem obloženo brajdo“ (mesto: za brajdo z grozdem obloženo), ali kakor smo, ni davno, v nekem listu čitali: Oznanjeno je bilo po na hišah nabitem razglasu (mesto: po razglasu, nabitem na —). Takisto je v slovenščini nepravilno tudi tako okrajševanje govora,

Slovenski obrtniki in trgovci, na noge! Karlovec-Serajevo-Carigrad, to, to je za vas zlata cesta!

Znanstvene stvari.

Zapisnik

32. odborove skupščine slovenske Matice

10. aprila 1875. leta.

(Konec.)

Dr. J. Bleiweis poroča, da spisovanje Costovega životopisa je drage volje prevzel prof. Urbas v Trstu in ravnatelj Praprotnik pové pri tej priliki, da izdeluje Tomanov životopis, katerega izdati je sklenila „Matica“ leta 1872. Izrekla se je pri tej debati tudi želja, naj bi kdo spisal dober životopis Čopov, katerega naj bi Matica o svojem času izdala.

O tem, kaj naj Matica na svitlo dá 1876. leta, se je sklenilo po daljem razgovorjanji, katerega so se vdeležili dr. Bleiweis, Kozler, Šolar, Praprotnik, Svetec, dr. Poklukar, Marn, Pleteršnik, Žakelj, Vilhar in Tušek: naj se ta stvar prepusti odsekoma za izdavanje knjig in za gospodarstvo, ki naj ob svojem času o tej stvari odboru poročata.

5. Tajnik poroča, da bode letos Schödlerjeva knjiga prirode končana. Botanika je že tiskana, zoologije pa 1. pōla. Izmed za „letopis“ 1875. leta namenjenih spisov je tiskana že Terstenjakova II. razprava „o slovanskih elementih v Venetščini“, dr. Šubičeve „telegrafije“ pa ste tiskani 2 pōli.

6. Za vrednika „letopisu“ se je naprosil profesor Pleteršnik, ki je tudi začasno ta opravke prevzel.

7. Dr. J. Bleiweis poroča, da mu je predsednik deželne sodnije dr. Lušin razodel željo, naj bi „Matica“ skusila na svitlo dati knjigo „Flora carniolica“ z latinsko in slovensko terminologijo, podobno knjigi: „Flora croatica“, spisani po Schlosserju in Vukotinoviću in izdani po jugoslovanski akademiji v Zagrebu; gosp. Val. Plemel, župnik na Koroški Beli, je znan izvrsten botanik, ki je na Dunajski razstavi dobil medaljo 1. vrste (medaljo za napredek), on bi bil tedaj strokovnjak za tako delo; zato predlaga dr. Bleiweis, naj odsek za izdavanje knjig se dogovori z gosp. Plemelnom o tej zadevi in poroča ob svojem času, da odbor na podlagi temeljitih pozvedeb stvar v prevdarek vzame. Odbor je soglasno sprejel dr. Bleiweisov predlog.

8. Tajnik izroči blagajniku od dr. Coste dobljeno veliko sreberno medaljo, izdano o priliki odprtja jugoslovanskega vseučilišča Franje Josipa v Zagrebu, katero je dotični odbor podaril slovenski Matici „u vjekovitu spomenu“, da spravi v blagajnico.

9. Na prošnjo ravnateljstva Goriške gimnazije, naj Matica podari tamošnji gimnazijski knjižnici kaj svojih knjig, se je sklenilo odgovoriti, da „Matica“ rada vstreže tej prošnji, ako pristopi ta knjižnica v vrsto njenih letnih udov.

Ker posebnih predlogov ni bilo, se je pričel razgovor o nasvetovanem spominku dr. E. H. Coste, čegar nasledak je bil v 11. listu „Novic“ tiskani poziv, ki ga je spisal dr. Jan. Bleiweis.

Po vsem tem je sklenil predsednik sejo.

Slovstvene stvari.

„Brencelj.“

Eden naših najhujših sovražnikov je naša lastna malomarnost ali „popustljivost“, kakor jo je Mo-

horčič imenoval. V tej popustljivosti je nekaj iztočnega fatalizma in nekaj slovanskega nihilizma: „naj gre, kakor hoče; vse mora priti, kakor je namenjeno; vse vkup je „žajfa“.

Čeravno nismo bogati, pa vendar bi tudi dobri narodni časniki lahko shajali, zlasti ker se izdajajo iz domoljubja, nikakor pa iz dobičkarije, ko bi ne bilo nesrečne popustljivosti med Slovenci; kajti mnogo jih je narodnih Slovencev, ki pa vendar na noben časnik niso naročeni, in to ne iz siromašnosti, ampak ker ne sprevidijo važnosti časnikov za sedanji čas.

Tako naša literatura ne more nikamor naprej; pisatelj nekaj časa žrtvuje svoje duševne moči, svoj čas in še svoj denar, — a sčasom mora veselje zgubiti, ko vidi, kako se mu njegove žrtve plačujejo in ko zabrede v dolgove, katere bi lahko plačal, ko bi mu došel denar, kar ga ima dobiti od naročnikov. Tako postane filister, materijalist v ožjem pomenu besede, kakor oni Tržaški trgovec, ki je rekel, ko so ga vabili, naj se naroči na „Brstje“: „oves, oves, — altro che pesmice!“ Če se mu tako odgovarja, mora tudi pisatelj postati „praktičen mož“ in svoje duševne moči obrniti na polje, ki mu vsaj življenje zagotavlja. To je pa vendar vsakemu razumnemu Slovincu jasno, da brez slovstva nič ne dosežemo in nikamor ne pridemo, da ostanemo večni težaki. Človek mora razviti in gojiti tako svoje duševne kakor telesne moči; le to je prirodi prikladno.

Slovstveni izdelki so raznovrstni, niso omejeni samo na beletristiko; v vseh strokah se mora duh izobraziti. Tudi humoristika je človeškemu duhu potrebna. Vsi zdravniki so prepričani, da je smeh človeškemu telesu zelo ugoden in zdravju koristen. Želodec veliko lažje prebavlja v veseli družbi, ki jo zabava humorist, nego kedar človek sam je; to vemo iz lastne skušnje. Humorist je dobrota človeškemu društvu, on je kakor potujoč zdravnik, ki zdravi ljudi zastonj; hipohondri, melanholični ljudje, jezni, žalostni in taki, ki so v velikih skrbéh, se počutijo veliko bolje, kedar so se nasmejali; zato so humoristi v vsaki družbi priljubljeni. Posebno mladi ljudje zapadejo radi melanholiji, ako jim smeh tiste kože, ki se jej pravi po nemški „Zwerchfell“, sem ter tje malo ne potrese. Kar je smeh za teló, to je humor sam, šala, dovtip, sarkazem za naš duh. Drugi duševni izdelki so ali znanstveni ali lepoznavski; obojni pa so resni, in ako se jim človek vdá z vso dušo, pogosto zgubi tisto ravnovažje čutil, ki je za srečno življenje tako potrebno; učenjak postane čmeren in siten, „schöngest“ sentimental, politikar strasten. Za vse te bolezni je najboljša pomoč — zdrav humor. Mislimo si prepirajočo se družbo: oči plantijo, lasje po konci, lica rdeča ko kuhan rak, — ena dobra šala vmes pade, in vse je v smehu! Tako vidimo do brotlljive učinke humorja na duševne moči človeške.

Mi Slovenci smo dozdej humoristiko zanemarjali, ker nismo njene potrebe dosti cenili. Edini humoristični časnik, ki ga imamo, „Brencelj“, se od strani občinstva tako zanemarlja, da mu žuga že pogin! Dobri humoristi so redko sejani: humorist mora za to rojen biti, kakor pesnik. In vrednik „Brenceljnov“ je rojen humorist, tega mu nihče ne more odrekati. Aleš včeva šegavost, njegovi dovtipi niso posiljeni, kakor navadno dovtipi po nemških humorističnih časnikih, in ki jim Nemci pravijo „lach-oder-ich-friss-dich-witze“; Aleš včeva šegavost je prirojena in narodna, to je tista jovialna šegavost, ki se je med našim narodom več najde ko drugodi; razun Dunaja morda v celi Avstriji primerno nikjer toliko.

Pa „Brencelj“ ima tudi svoje napake, in mislimo, da nam ne bo zameril, če ga na nje opozorimo. Prva je ta, da se ozira preveč na prosto ljudstvo; mogoče,